

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРОСКЕПТИКІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ І СУЧАСНИЙ ВИМІРИ

В статті досліджується діяльність євроскептично налаштованих партій в рамках Європейського парламенту. Проводиться аналіз чисельності євроскептиків в Європейському парламенті з 1994 р. до теперішнього часу. Автором розглянуто основні євроскептичні партії різних країн-членів ЄП та проаналізовано їх вплив на прийняття загальноєвропейських рішень. Наводяться основні фактори впливу євроскептиків на діяльність Європарламенту та загальноєвропейську політику.

Ключові слова: ЄС, євроскептицизм, політичні партії, Європарламент.

172

В статье исследуется деятельность евроскептически настроенных партий в рамках Европейского парламента. Анализируется численность евроскептиков в Европейском парламенте с 1994 г. до настоящего времени. Автором рассматриваются основные евроскептические партии различных стран-членов ЕП и исследовано их влияние на принятие общеевропейских решений. Приводятся основные факторы влияния евроскептиков на деятельность Европарламента и общеевропейскую политику.

Ключевые слова: ЕС, евроскептицизм, политические партии, европарламент.

In the article the activity of eurosceptic parties in the European Parliament is investigated. The analysis of the quantity of eurosceptics in European Parliament since 1994 till nowadays is conducted. The author examines the main eurosceptic parties of different countries-members of EP and analyses their influence on European decision-making. The main reasons for insufficient influence of eurosceptics on the activity of European Parliament and European politics in general are shown.

Keywords: EU, Euroscepticism, political parties, European Parliament.

Паралельно з об'єднанням європейських країн в єдиний союз почали з'являтися і противники такого об'єднання – так звані “євроскептики”. Нагадаємо, що євроскептики виступають про-

ти єдиної європейської валюти, спільної конституції, збільшення кількості країн-членів, спираючись на те, що політика об'єднаної Європи немовби шкодить національним інтересам їх держав. Складні часи економічної, фінансової, політичної та інституційної кризи, що переживає сучасний Європейський простір посилюють позиції євроскептично налаштованих політичних і суспільних кіл як на національному, так і на загальноєвропейському рівнях. У все більшій кількості країн-членів створюються партії та рухи, які критикують діяльність ЄС, або навіть ставлять за мету вихід з Єврозони. Як зазначає німецька газета "Die Zeit": "Європою блукає привид" – по всій Європі ростуть євроскептичні настрої. Так, в 2011 р. фінська партія "Справжні фіни" отримала 19% голосів виборців, "Шведські демократи", які не приховують свого гасла "Швеція для шведів", представлені в риксдагу 20 депутатами, 12% голосів вдалося набрати "Датській народній партії". Голландська "Вільна партія" Герта Віддерса, яка виступає за жорстку економію і вихід зі складу ЄС, на 27 місць з 150 може цілком розраховувати, за попередніми оцінками, грецька расистська партія "Золота зоря" – на 13%, британська "Партія незалежності Сполученого Королівства" – на 11%. Французький "Національний фронт" Марін Ле Пен, у свою чергу, може, за оцінками соціологів, здобути перемогу на виборах в 2014 році. Сумніви множаться і в Німеччині, про що свідчить несподіваний успіх партії "Альтернатива для Німеччини". Як зазначає автор, настрої євроскептицизму збільшуються також у країнах Східної та Південно-Східної Європи [1]. Такі партії, звісно ж, не обмежуються лише діяльністю на національному рівні, створюючи свої фракції в загальноєвро-пейських органах влади, вони намагаються активно впливати на загальноєвропейську політику. Тому, найкращим полем для вивчення діяльності євроскептиків, на нашу думку, є Європейський парламент як орган, в якому безпосередньо представлено все населення ЄС.

Метою статті є аналіз феномену євроскептицизму в Європейському парламенті та дослідження його впливу на прийняття загальноєвропейських рішень в цілому, та інтеграційних рішень, зокрема, адже це питання є надзвичайно важливим для євроінтеграційного курсу України.

Питання євроскептицизму в Європейському парламенті знайшло відображення в наукових працях польських і західноєвропейських

науковців. Так найбільш ґрунтовні дослідження з даної тематики проводились такими авторами як Ф. Хартлеб, А. Щербяк, П. Таггарт, Г. Бенедетто, П. Копецкі, К. Мюде. Втім, дана проблема недостатньо висвітлена в працях українських вчених і потребує більш детального дослідження.

Загалом, вибори до Європарламенту проводяться кожні 5 років, що дозволяє прослідкувати динаміку появи та популярності євроскептичних партій в різних країнах ЄС протягом останніх десятиліть.

Першу євроскептичну фракцію в Європейському парламенті було сформовано в 1994 р. під назвою “Європа націй”. Фракція зайняла 19 парламентських місць з 576 та складалася з представників Данії, Франції і Нідерландів. Данію представляли 2 депутати від партії “Червневий рух” та 2 депутати від партії “Народний рух проти ЄС”. Партія “Червневий рух” була створена в серпні 1992 р. як євроскептична партія і отримала свою назву після проваленого в Данії референдуму по Маастрихтському договору у червні 1992 р. Зауважимо, що партія не виступала за вихід Данії з ЄС, а за вдосконалення та реформування організації. В той же час партія “Народний рух проти ЄС” проявила себе більше як “жорсткий” євроскептик, адже виступала за вихід країни із ЄС та реорганізацію його в Європейську вільну торгову асоціацію. Франція була представлена 13 депутатами від партії “Рух Франції”, яка активно виступала проти розширення ЄС в цілому та проти його ісламізації, зокрема. Окрім того, до фракції входили по 1 депутату від “Політичної реформаторської партії” та “Реформістської політичної ліги” Нідерландів, які виступали проти євроінтеграції з релігійних міркувань. Загалом, в програмі фракції зазначалось, що “Європа націй” виступає проти недемократичної та централізованої структури прийняття рішень, як це передбачено Маастрихтським договором та прагне створити Об’єднані штати Європи, які передбачали б рівноправну співпрацю між націями, регіонами та народами Європи. Фракція виступала проти вирішення всіх питань більшістю голосів, наголошуючи на рівних правах всіх народів [2].

В 1996 р. фракція переформатувалась у фракцію “Незалежні за Європу націй” та поповнились ще одним депутатом від англійської партії “Олстерські уніоністи”, які виступають проти вступу до єврозони, проти європейської конституції і розширення ЄС.

Втім, окрім офіційно оформленої євроскептичної фракції до Європарламенту 1994 р. скликання пройшли ще 28 представників ультралівих і комуністичних партій, які хоч офіційно і не називали себе євроскептиками, однак їх програми та дії прямо вказували на протилежне. В Європарламенті вони об'єднались у фракцію "Європейські об'єднанні ліві" та виступали з антиглобалістських позицій. Окрім того, 26 місць отримали представники національних консерваторів, тобто ультраправих партій, які виступали за захист національного суверенітету. Загалом, вибори 1994 р. привели до Європарламенту 74 євроскептично налаштованих депутатів, що склало близько 13% від загальної кількості депутатів.

Чергові вибори до Європарламенту 1999 р. не принесли значних змін до його складу. Основний сегмент євроскептиків так само складали представники комуністів, ультраправих та ультралівих сил і, власне, фракція євроскептиків – "Європа за демократію і різноманіття" [3], яка включала в себе представників Данії, Франції, Нідерландів, Великобританії та, пізніше, Польщі. Загальна кількість євроскептиків склала близько 14% від загальної кількості євродепутатів.

Незважаючи на масштабне розширення ЄС, вибори до Європарламенту 2004 р. також не змінили розстановки сил. Основу євроскептичної фракції "Незалежність і Демократія" [4] склали депутати від партії "Незалежність Великобританії" та "Ліга польських родин" (ЛПР). Перша виступала за вихід Великобританії з Європейського Союзу, припинення виплат в структурі ЄС, відмову від діючих договорів. Партія наголошувала на тому, що Великобританія сама здатна здійснювати економічну співпрацю з іншими європейськими країнами, не будучи при цьому членом ЄС. Програма партії "Ліга польських родин" базувалась на ідеях польського національного відродження. ЛПР виступала проти легалізації легких наркотиків, евтаназії та одностатевих шлюбів. Партія вважала, що об'єднана Європа певним чином загрожує незалежності Польщі і тому схвалювала ізоляціоністський курс. У програмі партії, зокрема, зазначалось: "Ми вважаємо державний суверенітет основою розвитку кожної держави. Всі спроби обмежити національну незалежність наднаціональними структурами неприйнятні для нас. Ми підтримуємо багатосторонню співпрацю між вільними суверенними державами, але з позицій поваги до

їх прав і свобод” [5, с. 227]. І хоча, загалом, фракція об’єднала 37 депутатів Великобританії, Чехії, Польщі, Данії, Греції, Нідерландів, Італії, Швеції, загальний відсоток євроскептиків по відношенню до загальної кількості депутатів залишився незмінним. Основні ідеї нової фракції також залишилися незмінними. Члени фракції виступали проти спільної конституції ЄС та Лісабонської угоди, активно критикували владні структури та прагнули децентралізувати ЄС.

176 — Безпосередньою спадкоємицею європарламентської групи “Незалежність і Демократія” після парламентських виборів 2009 р. стала фракція “Європа за свободу і демократію” (Europe of Freedom and Democracy, EFD) [6]. Ця група депутатів об’єднує критиків ЄС, євроскептиків і єврореалістів. Основне завдання фракції – перешкода подальшим інтеграційним процесам, які шкодять суверенітету національних держав ЄС. Деякі її члени, особливо партія “Незалежності Великобританії”, виступають за повний вихід країни з Союзу. Розширення демократії та поліпшення прозорості механізмів функціонування всіх рівнів влади ЄС – одне з основних завдань парламентської групи, з якою її складові партії виходять на національні та загальноєвропейські вибори. Одразу після виборів фракція налічувала 35 членів з 9 різних країн: Данії, Греції, Франції, Словаччини, Фінляндії, Нідерландів, Великобританії, Італії, Литви. Лідерами групи були Найджел Фарадж (Партія незалежності Сполученого Королівства), відомий своєю публічною критикою вищих посадових осіб ЄС і Франческо Спероні (Ліга Півночі, Італія) [7].

Незважаючи на досить м’яку офіційну програму фракції, завдяки ЗМІ, за нею закріпився імідж радикальної і майже ультраправої групи. Так, критики європарламентського об’єднання називають членів фракції ісламофобами, гомофобами і ненависниками іммігрантів [8]. Політична програма політичної групи складається з наступних принципів:

1) Свобода і співробітництво народів різних держав. Кооперація між представниками різних держав може, на їх думку, лише позитивно позначитися на розвитку міжнародних відносин, якщо це не зачіпає суверенітету національних держав.

2) Затвердження демократії та повага до волі народу. Принцип демократії і суверенітету народу розуміється виключно як демократія в рамках національної держави, що не має піддаватись впливу ЄС.

3) Повага до європейської історії, традицій і культурних цінностей. “Народи і нації мають право захищати свої кордони і зміцнювати свої історичні, традиційні, релігійні та культурні цінності.

4) Повага до національної специфіки та національних інтересів в рамках ЄС. Це, на їх думку, має на увазі, що прийняття загальноєвропейської Конституції загострить існуючу антидемократичну і централізовану політичну структуру ЄС. Закон повинен мати юрисдикцію виключно на рівні національної держави.

До неформальних вимог групи, що її представники часто озвучують в інтерв'ю ЗМІ, належить відмова від створення єдиної європейської супердержави. Заохочення до відкритої, прозорої, демократичної, відповідальної співпраці серед суверенних європейських держав і відмову від створення єдиної держави. Втім, у всіх офіційних документах групи EFD відкидається ксенофобія, антисемітизм та інші форми дискримінації[9]. Найбільшу кількість місць в групі отримали парламентарі від польської партії “Самооборона”, яка має 56 місць у Сеймі і 6 депутатів у Європарламенті. Саме ці євроскептичні партії і фракції в Європарламенті гальмують прийняття єдиної європейської конституції, яка вперше була схвалена главами держав ще у червні 2004 р. і в жовтні того ж року в Римі була офіційно підписана. Проте процес ратифікації не виправдав очікування. Спочатку Франція, а згодом Нідерланди на референдумах проголосували проти Європейської конституції, що можна вважати однією з вагомих перемог євроскептиків. Відтоді почався новий період обговорень і дискусії з приводу нової конституції.

Як відомо, в 2007 році на саміті ЄС в Лісабоні вдалося досягти компромісу в питанні про конституційний договір ЄС. Він отримав нову назву “Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський союз та Договору про заснування Європейського співтовариства”, або скорочено Лісабонський договір і був остаточно ратифікований в 2009 році, хоча не без проблем. За цим договором сам Європейський парламент, включаючи опозиційні фракції, отримав більшу повноту влади, оскільки його вага як законодавчого органу прирівнювалась до ваги Європейської Ради. Він також отримав рівний статус з Радою щодо питань бюджету. Європарламенту було доручено обрання голови Єврокомісії (тоді як за нинішні попередніми нормами він тільки схвалював кандидатуру, висуну-

ту урядами країн-членів). Найнаполегливішими євроскептиками в групі залишаються Великобританія і Італія – кожна, зрозуміло, з власних причин. Представлений Лігою Півночі, італійський регіон Паданія, який претендує навіть на власну державність і незалежність від решти Італії, взагалі заперечує наддержавні структури, здатні чинити будь-який тиск на внутрішню політику регіону. Великобританія також не поспішає повністю “розчинятися” в європейському просторі, цьому заважають традиційні консервативні настрої всередині країни та історична пам’ять про велич Британської імперії. Члени парламентської групи активно беруть участь у парламентських дискусіях та дебатах, протидіючи як прийняттю нової конституції ЄС, так і фактичному посиленню ролі його інститутів.

178

Ще однією парламентською групою євроскептиків є парламентська група “Європейські консерватори і реформісти” (European Conservatives and Reformists, ECR). Залишаючись формально євроскептичною, ECR, в той же час, виділяється своєю специфікою і більшою помірністю у порівнянні з групою “Європа за свободу і демократію”. Головною особливістю цієї фракції є їх “помірний” консерватизм, виражений у відкритому європейському антифедералізмі. Провідну роль у цьому об’єднанні також відіграють Великобританія і Польща. Перша представлена однією з найстаріших європейських партій – Консервативною партією (26 депутатів). Польща представлена відразу двома партіями: “Право і справедливість” (6 депутатів) і “Польща – понад усе” (пізніше – “Польща разом”) (3 депутати) і позапартійними депутатами. Дев’ятьма депутатами представлена в групі ще одна країна, у якій сильні позиції євроскептиків – Чехія, представлена Громадянською демократичною партією. Всі інші партії у фракції представляють по одному депутату. До пріоритетів фракції, сформульованих у т.зв. Празькій декларації, відносяться:

- свобода підприємництва, вільної і чесної торгівлі та конкуренції, мінімальне державне регулювання, зниження оподаткування;

- свобода особистості, більше особистої відповідальності і демократичної підзвітності;

- безперервне і чисте енергопостачання, забезпечення енергетичної безпеки;

- першорядне значення сім'ї як основи суспільства, заперечення одностатевих шлюбів;
- суверенна цілісність держави-нації, заперечення федералізації ЄС;
- ефективний контроль за імміграцією і негайне припинення зловживання процедурами надання притулку;
- припинення витрат на надмірно роздуту бюрократичну систему ЄС, забезпечення більшої прозорості та чесності інститутів ЄС та використання фондів ЄС;
- повага і рівноправне ставлення до всіх країн ЄС, як до нових, так і до старих, до великих і малих [10].

До євроскептиків в Європарламенті можна віднести також Європейських об'єднаних лівих/Ліво-зелені півночі [11], які займають 35 місць в парламенті. Відповідно до програми, фракція виступає за тотальну зміну європейських інституцій, спільний розвиток країн-членів, справедливу співпрацю та за припинення неоліберальної монетарної політики.

179

Загальна кількість євроскептиків в Європарламенті 2009 року склала близько 17%. Як бачимо, ця цифра дещо перевищує результати попередніх парламентських виборів, однак є недостатньою для ефективного впливу євроскептично налаштованих депутатів на загальноєвропейську політику.

За результатами аналізу діяльності євроскептиків в Європарламенті протягом останніх років дослідники виокремили 4 групи євроскептично налаштованих парламентарів:

1. Представники анти-ЄС, які повністю заперечують проект Європейської інтеграції;
2. Мінімалісти, які критикують певні аспекти діяльності ЄС;
3. Реформісти, які після критичної оцінки ситуації в ЄС, прагнуть провести ряд реформ для покращення ситуації;
4. Неактивні представники, які заперечують проект інтеграції, але співпрацюють з ним через брак альтернатив [12, с. 41].

При цьому варто наголосити, що представники анти-ЄС складають переважну меншість, саме тому антиєвропейська політика проводиться малоефективно. Дослідники називають ще декілька причин недостатнього впливу євроскептиків на діяльність Європарламенту та загальноєвропейську політику:

– євроскептики гетерогенні, розподілені на лівих і правих, що заважає їм діяти злагоджено;

– великі політичні групи не ідуть на компроміси з євроскептиками;
– для формування фракцій євроскептикам доводиться об'єднуватись з партіями, які не розділяють євроскептичних міркувань;

– часто євроскептики відстоюють лише національні інтереси, забуваючи про важливість боротьби на загальноєвропейському рівні [13, с.131].

Отже, можна констатувати, що діяльність євроскептиків в Європарламенті важко назвати успішною, адже вони не в змозі зашкодити ані інтеграційним процесам, ані змінити інституційну структуру ЄС. Парадокс полягає ще й у тому, що євроскептики набирають голоси на виборах до структур, яким вони, власне протистоять та здійснюють свою діяльність, посідаючи місця в цих структурах. Втім, прогнози окремих експертів навіть не виключають сценарію, за яким вибори до Європарламенту 2014 р. можуть принести євроскептикам перемогу. Адже Європа поступово почала схилитись до націоналістичних поглядів і ліберали втрачають усталені позиції. У такому випадку євроскептики змогли б хоча б частково втілити свою політику і, в першу чергу, це стосуватиметься опозиції до розширення ЄС, а отже впливатиме і на євроінтеграційні наміри України. Усе це спонукає, на нашу думку, до більш поглибленого і всебічного вивчення проблем євроскептицизму в ЄС, особливо у контексті трагічних й карколомних подій у нашій державі останніх місяців.

180

Джерела та література:

1. Sommer T. In Europa erstarben die nationalistischen Parteien [Електронний ресурс] / Офіційний сайт газети Die Zeit. – Режим доступу: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2013-10/europa-ablehnung-wahl>

2. Europe of Nations [Електронний ресурс] / Офіційний сайт фракції. – Режим доступу: https://web.archive.org/web/*/http://www.eusceptic.org/edn/

3. Group for a Europe of Democracies and Diversities [Електронний ресурс] / Офіційний сайт фракції. – Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/groups/accounts_en.htm

4. Alliance for a Europe of Democracies [Електронний ресурс] /

Офіційний сайт фракції. – Режим доступу: <http://www.eudemocrats.org/eud/content.php?id=17>

5. Szczerbiak A. Opposing Europe or Problematizing Europe? Euroscepticism and 'Eurorealism' in the Polish Party System / Aleks Szczerbiak // Opposing Europe? The Comparative Politics of Euroscepticism, 1. – Oxford & New York: Oxford University Press, 2008. – P. 221–243.

6. Europe of freedom and democracy [Електронний ресурс] / Офіційний сайт фракції. – Режим доступу: <http://www.efdgroupp.eu/>

7. Alliance for Europe of Democracies [Електронний ресурс] / Офіційний сайт фракції. – Режим доступу: <http://www.eudemocrats.org>

8. Phillips L. Ukip, Lega Nord form hard-right bloc in EU Parliament [Електронний ресурс] / Офіційний сайт електронного видання. – Режим доступу: <http://euobserver.com/9/28394>

9. Europe of Freedom and Democracy [Електронний ресурс] / Офіційний сайт фракції. – Режим доступу: <http://www.efdgroupp.eu/>

10. European Conservatives and Reformists [Електронний ресурс] / Офіційний сайт фракції. – Режим доступу: <http://www.ecrgroupp.eu/policy-prague.asp>

11. Confederal Group of the European United Left/Nordic Green Left [Електронний ресурс] / Офіційний сайт фракції. – Режим доступу: <http://www.guengl.eu/>

12. Hartleb F. A thorn in the side of European elites. The new euroscepticism / Florian Hartleb. – Brüssel, 2011. – 63 p.

13. Benedetto G. Explaining the Failure of Euroscepticism in the European Parliament / Benedetto Giacomo // Opposing Europe? The Comparative Politics of Euroscepticism, 2. – Oxford & New York: Oxford University Press, 2008. – С. 127–151.